

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุยากจนในตำบลนางบวช อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารบันทึกการสัมภาษณ์ และจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปเยี่ยมบ้านโดยมีการนำเสนอข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งตามประเด็นต่าง ๆ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพชุมชนอำเภอดงหลวงนางบวช
2. ผลการสำรวจสภาพชีวิต สภาพความยากจน ภาระรับผิดชอบและการได้รับการตอบสนองความต้องการ โดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
3. ผลการศึกษาบริการทางสังคมที่รัฐ เอกชน และชุมชนจัดให้แก่กลุ่มตัวอย่าง
4. ผลการศึกษาการเข้าถึงบริการทางสังคมที่จัดให้แก่กลุ่มตัวอย่าง

4.1 ความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพชุมชนอำเภอดงหลวงนางบวช

4.1.1 ประวัติอำเภอดงหลวงนางบวช

จากหนังสือที่ระลึกพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอดงหลวงนางบวชเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสุพรรณบุรี (2543 : 9 -10) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของอำเภอดงหลวงนางบวช ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือสุดของจังหวัดสุพรรณบุรี ห่างจากตัวจังหวัด 54 กิโลเมตร “ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เจ้าพระยาชัยชนินทรสมุหเทศาภิบาล และพระยานครพระราม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี พิจารณาแล้วเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีความสำคัญมีอาณาเขตกว้างขวางระยะทางห่างไกลจากอำเภอดงหลวงเดิม (อำเภอดงหลวงในปัจจุบัน) จำเป็นต้องมีสถานที่ราชการเพื่ออำนวยความสะดวก บำบัดทุกข์ บำรุงสุขของราษฎรให้ทั่วหน้ากัน ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของรัฐ จึงพร้อมใจกันเสนอขอจัดตั้งอำเภอขึ้น เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2454 (ตรงกับรัตนโกสินทร์ศก 130) เริ่มตั้งอำเภอมีชื่อว่า “ อำเภอดงหลวง ” โดยโอนท้องที่มาจากอำเภอนางบวช (อำเภอดงหลวงในปัจจุบัน) จำนวน 12 ตำบล โอนจากอำเภอบ้านเขวียน (ปัจจุบันคืออำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดชัยนาท)”

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2457 ทางราชการพิจารณาเปลี่ยนชื่อ “ อำเภอดงหลวง ” และได้้นำคำว่า “ นางบวช ” มาต่อท้ายชื่อ อำเภอดงหลวง จึงมีชื่อว่า “ อำเภอดงหลวงนางบวช ” ตั้งแต่นั้น

มาจนถึงทุกวันนี้ เดิมที่ว่าการอำเภออยู่ที่บ้านท่ารวก หมู่ที่ 3 ตำบลเขาพระ ต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพระ ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน และเมื่อ พ.ศ. 2538 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ เป็นอาคารเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 จึงได้จัดสร้างในบริเวณริมถนนสุพรรณ - ชัยนาท หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพระในปัจจุบัน

ตำนานอำเภอเดิมบางนางบวช

จากหนังสือ ประวัติพระอาจารย์ธรรมโชติ วัดเขานางบวช (วัดเขาขึ้น) ตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ได้กล่าวถึง ตำนานนี้ว่า กาลครั้งหนึ่งมีสตรีหนึ่งรูปงาม เป็นชาวบ้านเดิมบาง พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งไม่ทราบว่าเป็นใครเมืองใด ได้ข่าวว่าสตรีผู้นี้มีรูปโฉม โนมพรณงคงามก็ตั้งพระราชประสงค์ จึงใคร่จะได้นางไปเป็นบาทบริจาริกา แต่สตรีผู้นั้นหาได้ตกลงปลงใจด้วยไม่ หลบหนีไปอยู่บ้านนางลือ แล้วค้อไปก็ย้อนกลับมาอยู่บ้านกำมะเข็ญ บังเอิญมีชายคนหนึ่งชื่อ ศรีนนท์ เห็นนางเข้าจึงเกิดมีใจรักใคร่นางยิ่งนัก วันเวียนมาเกี่ยวพาราสิอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน ซึ่งนางผู้มีความงามนั้น หาได้มีความรักใคร่ชายศรีนนท์ไม่ “ ราพึงแก่ตนเองว่าความสวยเป็นภัยแก่ตนเอง ” พิจารณาเห็นว่าถันของนางมีส่วนทำให้ชายลุ่มหลงได้ จึงตัดถันทั้งสองข้างทิ้งเสีย กลายเป็นภูเขานางแล้วหนีไปบวชชีที่เขานางบวชจึงมีชื่อว่า “ เขานางบวช ” กระทั่งปัจจุบัน

4.1.2 เขตการปกครอง

อำเภอเดิมบางนางบวช แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 ตำบล 119 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 77,444 คน (ณ วันที่ 8 พ.ย. 43) เป็นชาย 37,632 คน เป็นหญิง 39,632 คน รวม 18,152 ครัวเรือน

ราชการบริหารส่วนกลางในพื้นที่ ได้แก่ สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวาก สำนักงานขนส่งจังหวัดสาขาเดิมบางนางบวช สำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาเดิมบางนางบวช

ราชการบริหารส่วนภูมิภาคในพื้นที่ตำบล ได้แก่ ตำบล หมู่บ้าน ซึ่งมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองดูแล บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน

ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล 13 อบต. เทศบาลตำบล 3 แห่ง (เขาพระ บ่อกรู และนางบวช) และสภาตำบลวังศรีราช

4.1.3 สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีภูเขาอยู่ทั่วไป พื้นที่เหมาะแก่การปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวน มีแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำสุพรรณบุรี) เป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่านหลายตำบล บึงฉวากเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

4.1.4 อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดเขตอำเภอหันคา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท
ทิศใต้	จรดเขตอำเภอสามชูก อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศตะวันออก	จรดเขตอำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง และอำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันตก	จรดเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

4.1.5 ผลการสำรวจสภาพแวดล้อมและกายภาพของชุมชน

ตำบลนางบวช เป็นตำบลขนาดกลางที่ประกอบไปด้วยชุมชนชนบท ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนเมือง ตั้งอยู่ที่ตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 43.66 ตารางกิโลเมตร โดยสภาพแวดล้อมและกายภาพของตำบลนางบวช มีดังนี้

1. ลักษณะที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยหรือบ้านเรือนของชุมชนมีลักษณะเป็นบ้านเรือนที่ปลูกสร้างแบบง่าย ๆ โดยใช้วัสดุหาง่ายมาปลูกสร้าง เช่น สังกะสี ไม้ อิฐ ฯลฯ ที่พักอาศัยลักษณะนี้ใช้เพียงบังลม บ้านบางหลังปลูกสร้างไม่แข็งแรง หรือเกิดฝนตกหนัก ๆ จะด้านทานไม้ไหว และพังลงมาในที่สุด ไม่สามารถสร้างบ้านแบบถาวรได้ เนื่องจากชาวบ้านมีฐานะยากจน บ้านแต่ละหลังส่วนใหญ่มีลักษณะบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นดินเป็นทั้งที่กินที่นอนในที่เดียวกัน หลังคาสังกะสีเก่า ๆ มีขนาดไม่กว้างนัก สภาพโดยทั่วไปมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีดินไม้ปลูกโดยรอบบริเวณบ้าน บ้านแต่ละหลังมีห้องน้ำเล็ก ๆ แยกออกมาจากตัวบ้าน บางส่วนการอาบน้ำจะอาบน้ำบริเวณริมคลองทำน้ำ

การปลูกสร้างบ้านเรือนแต่ละหลังเรียงรายกันไปอย่างมีระเบียบแบบแผน กลางชุมชนมีที่อ่านหนังสือกลางหมู่บ้าน มีข้อมูลเผยแพร่การรับบริการทางสังคม ซึ่งจัดโดยกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม น้ำกินน้ำใช้และไฟฟ้า ตำบลนางบวชได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐวิสาหกิจ โดยหน่วยงานประปาและไฟฟ้าของอำเภอเดิมบางนางบวชโดยค่าไฟฟ้าจะคิดราคาหน่วยละ 22.77 บาท ค่าน้ำประปาหน่วยละ 8.50 บาท บางครัวเรือนที่ยากจนมากไม่มีไฟฟ้าใช้ ตอนกลางคืนต้องใช้เทียนไข หรือตะเกียง หลายครัวเรือนที่ไม่มีน้ำประปาต้องใช้น้ำบ่อหรือ

ครัวเรือนใช้การจุดเจาะน้ำบาดาลแทนการปรุงอาหารบางบ้านยังต้องใช้เตาอั้งโล่เพื่อหุงหา
 ารแทนก๊าซหุงต้ม

2. สภาพแวดล้อมของชุมชน

สภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชนนางบวชมีลักษณะเสื่อมโทรม สกปรก พื้นที่บางส่วนมี
 ะบบบ้านปลูกบ้านค่อมอยู่บนบริเวณที่มีน้ำคร่ำ บริเวณที่น้ำท่วมขัง มีขยะที่เกิดจากการทิ้ง
 ครัวเรือน ทำให้เป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรค เป็นที่อยู่อาศัยของยุงและแมลงวัน ซึ่งส่งผล
 กระทบต่อสุขภาพอนามัยของชาวบ้านในชุมชนนางบวช ทางสัญจรในชุมชนเป็นดินลูกรัง
 กว้าง 2-3 เมตร เข้ามากลางชุมชนทางเดินอื่นๆ เป็นทางเดินเข้าบ้านแต่ละหลัง และมีถนน
 ทางมะตอยเป็นช่วงๆ ของทางสัญจร ในฤดูฝนชาวบ้านจะประสบปัญหาในการเดินทางสัญจร
 จากทางเดินมีสภาพเป็นดินโคลน เฉอะแฉะ เป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทาง

3. อาชีพ

ชุมชนนางบวชร้อยละ 90 มีพื้นฐานอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นที่
 รมมีพื้นดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ แต่กลุ่มคนที่ทำ
 เกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยกลางคน ส่วนวัยรุ่นของชุมชนจะเข้ามาหางานทำในเมือง
 ส่วนของกลุ่มผู้สูงอายุจะประกอบอาชีพเล็กๆ น้อยๆ เช่น คัดข้าวโพดมีรายได้ประมาณ 30
 ัน คัดถั่วขายมีรายได้ประมาณ 30-40 บาท/วัน เหลาไม้จิ้มฟัน 5 บาท/โหล ประดิษฐ์ดอกไม้
 ร์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพร้อยละ 80 บาท ขายกาแฟโบราณ รายได้ไม่แน่นอนประมาณ
 0 บาท รับจ้างเก็บดอกกรัก มีรายได้ประมาณ 100/ บาทต่อวัน รับจ้างร้อยริบบิ้นพวงมาลัยมี
 ด้ประมาณ 80-100 บาท/วัน การประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติวางขายในท้องถิ่น เช่น ผักตบชวา
 ่น และไม้ไผ่ นำมาแปรรูปเป็นกระเป๋าสะพาย พัด ตะกร้า กระจาด กระจง มีรายได้
 ๘/ 100-150 บาท นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุบางกลุ่มประกอบอาชีพเก็บขยะ-ของเก่า ขวด
 ะคาย ชั่งกิโลขาย มีรายได้ ไม่แน่นอนประมาณ 40 บาท/วัน และอาชีพนวดจับเส้น
 ตอบแทนชั่วโมงละ 70 บาท

จะสังเกตได้ว่าอาชีพของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นอาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ตาม
 ร่างกายที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เพราะว่าถ้าทำงานที่หนักเกินไปจะส่งผลกระทบต่อสภาพ
 ายที่ชราภาพ

4. การอยู่อาศัยในครัวเรือน

ในบ้านแต่ละหลังจะมีคนอาศัยกันอย่างแออัด บางบ้านมีสมาชิกอาศัยอยู่ 7-8 คน โดย
 ะอย่างยังกลุ่มวัยเด็กในบ้าน แต่ละหลังจะมีเด็กอายุระหว่าง 1-10 ปี ในครอบครัว 1-4 คน
 เด็กมากเช่นนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่คุมกำเนิดของพ่อแม่ และการคลอดลูกส่วนใหญ่จะใช้

บริการจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ นอกจากนี้ชาวชุมชนนางบวชมีส่วนหนึ่งที่อพยพมาจาก ประเทศจีน ประเทศพม่า เข้ามາตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจึงทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีทะเบียนบ้าน ขาดสิทธิทุกประการ เช่น ไม่สามารถแจ้งเกิดให้แก่บุตรตนเอง จะต้องทำคลอดกันเองโดยจะเรียกใช้ หมอตำแย ชาวบ้านบางคนที่มีทะเบียนบ้านก็ไม่เห็นความสำคัญของทะเบียนบ้าน หรือไม่ทราบว่า ควรจะปฏิบัติอย่างไรซึ่งทำให้ชาวบ้านในกลุ่มนี้กลายเป็นคนนอกกฎหมาย สังเกตได้จากเวลา มี การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่ามีการซื้อเสียงเกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่

5. สภาพเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

โดยทั่วไปผู้สูงอายุในชุมชนจะใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายตามอัธยาศัย ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง กับใคร พยายามที่จะช่วยเหลือพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เช่น การพึ่งพารายได้ของ ตนเองโดยมิให้ลูกหลานต้องเดือดร้อนในเรื่องค่าใช้จ่ายประจำวัน และจะรู้สึกภูมิใจในตนเองรวม ทั้งได้รับการยอมรับ การเห็นคุณค่าจากลูกหลานใส่ใจในการปฏิบัติธรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญตัก บาตร การไปฟังเทศน์ที่วัด วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และตักบาตรเทโว เป็นต้น

แผนภาพที่ 4.1

แสดงแผนที่ตั้ง : อำเภอเดิมบางนางบวช

ที่มา : แผนที่ จัดตั้งเทศบาลตำบลนางบวช , 2541.

4.2 ผลการสำรวจสภาพชีวิต สภาพความยากจน การสนับสนุนทางสังคม และการได้รับการตอบสนองความต้องการโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

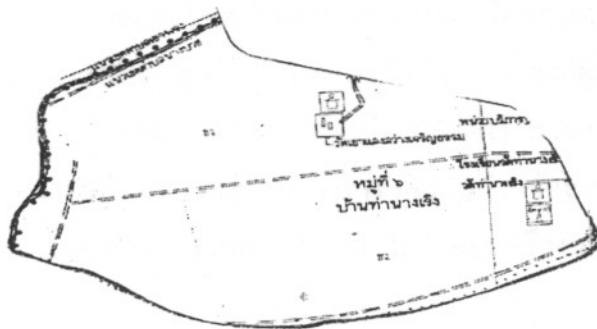
การศึกษาสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาผู้สูงอายุยากจน ในตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลภาคสนาม ได้สัมภาษณ์ เชิญบ้าน ซึ่งผลการสำรวจสภาพชีวิต สภาพความยากจน การสนับสนุนทางสังคม และการได้รับการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุนี้เป็นผลจากการศึกษาเจาะลึกรายกรณี จำนวน 9 ครอบครัว ซึ่งมาจากสภาพชุมชนที่มีความแตกต่างกัน 3 ลักษณะได้แก่ พื้นที่ชุมชนชนบท พื้นที่ชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท และพื้นที่ชุมชนเมือง และในแต่ละพื้นที่เลือกสัมภาษณ์ผู้สูงอายุยากจนในแต่ละชุมชน 3 ประเภท คือ ผู้สูงอายุยากจนที่อยู่โดดเดี่ยว ผู้สูงอายุยากจนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขนาดเล็กที่มีสมาชิก 2-3 คน และผู้สูงอายุยากจนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิก 3 คนขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสังเกตในประเด็นต่างๆ ประกอบด้วย สภาพความยากจน การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมวัย ชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม สภาพครอบครัว สภาพที่อยู่อาศัย สภาพการดำเนินชีวิต บริการทางสังคม การเข้าถึงบริการสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับ และภาวะที่รับพิศชอบ ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

4.2.1 ผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนชนบท

พื้นที่นี้มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทในตำบลนางบวช ตั้งอยู่ในเขตหมู่ 6 เป็นชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

แผนภาพที่ 4.2

แสดงแผนที่ตั้งหมู่ 6 : ชุมชนชนบท

ที่มา : แผนที่ ตั้งเทศบาลตำบลนางบวช , 2541.

1. สภาพความยากจน

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีฐานะยากจน อดคัด ขัดสน เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำกินโดยเสียค่าเช่าเป็นรายปี และไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากมีการศึกษาน้อยแค่พออ่านออก เขียนได้ ทำให้ไม่มีอาชีพที่มั่นคง นอกจากนี้สภาพร่างกายไม่แข็งแรง และมีฐานะยากจนมาแต่เดิมเนื่องจากสมัยก่อนไม่มีการคุมกำเนิดทำให้มีบุตรหลายคน ดังคำสุภาษิตที่ว่า “ มีลูกมากจะยากจน ” เมื่อครอบครัวมีฐานะที่ยากจนอยู่แล้ว จึงทำให้ด้อยโอกาสทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้อยโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงบริการของรัฐ การขาดรายได้ มีภาระหนี้สินจำนวนมาก มีญาติพี่น้องแต่ไม่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้เนื่องจากอยู่ในฐานะเดียวกัน คือ ครอบครัวประสบความเดือดร้อน และในด้านข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยวยังจะได้รับข้อมูลข่าวสารน้อยมากหรือแทบมิได้รับเลย เนื่องจากลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด และไม่ได้ติดต่อกลับมาส่วนผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวใหญ่ จะได้รับข้อมูลข่าวสารตลอดเนื่องจากมีลูกหลานอาศัยอยู่ด้วยกัน มีการสื่อสารกันภายในครอบครัว

2. การได้รับการตอบสนองความต้องการ และการสนับสนุนทางสังคม

การได้รับการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว

จากผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ในด้านอารมณ์ จิตใจมาก แต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับการช่วยเหลือ น้อย ส่วนในด้านการขอคำปรึกษาจากสมาชิกในครอบครัวได้น้อย เนื่องจากการไม่ได้รับการศึกษาจึงทำให้ ผู้สูงอายุใช้ประสบการณ์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ส่วนด้านข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะทราบจากลูกหลาน หรือสมาชิกในครอบครัว

2.2 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน

จากผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน ในด้านอารมณ์ จิตใจ จะได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจากเพื่อนบ้าน เช่น การถามสารทุกข์สุขดิบ การเอาใจใส่ ห่วงใยแก่ผู้สูงอายุ ส่วนในด้านสิ่งของ เงินทองผู้สูงอายุจะได้รับในรูปของอาหารการกินเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในด้านการขอคำปรึกษานั้นผู้สูงอายุมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ออกไปปรึกษาใคร และในด้านข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุจะได้รับในลักษณะของการบอกกล่าวเป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น มีการแจกเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อนบ้าน จะแจ้งข่าวให้ทราบ

2.3 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมวัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมวัย ทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสิ่งของ เงินทอง ด้านการขอคำปรึกษา และด้านข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากเพื่อนร่วมวัยได้ล้มหายตายจากไปเป็นส่วนใหญ่

2.4 การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม

จากผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม จากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม ในด้านอารมณ์ จิตใจ ได้รับน้อยหรือไม่ได้รับเลย ในด้านสิ่งของ เงินทองได้รับการช่วยเหลือในรูปของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และสิ่งของเครื่องใช้ ในด้านการขอคำปรึกษา และข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่ที่ได้รับจะมาจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล (อ.ส.ม) โดยการบอกกล่าว นอกจากนั้นผู้สูงอายุได้รับฟังข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าว ประจำหมู่บ้าน

พื้นที่ในชุมชนชนบทนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้สูงอายุจากชนที่มีสภาพความยากจนตามลักษณะโครงสร้างครอบครัว 3 ลักษณะ ดังกล่าว ได้แก่

- 1) ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว (นายพร - นามสมมติ)
- 2) ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก (นางสัมถัม - นามสมมติ)
- 3) ผู้สูงอายุในครอบครัวใหญ่ (นางจวน - นามสมมติ)

กรณีศึกษาที่ 1 นายพร (ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นายพร (นามสมมติ) เพศชาย อายุ 70 ปีรูปร่างเล็กตัดผมสั้น สูงประมาณ 167 เซนติเมตร ไม่มีฟัน ผมสีดอกเลา หลังค่อมเล็กน้อย ผิวดำออกคล้ำ การแต่งกายโดยทั่วไปมักชอบใส่กางเกงขาก๊วย ไม่ค่อยชอบใส่เสื้อ มักจะชอบพาดผ้าขาวม้า ร่างกายแข็งแรงในระดับหนึ่งเป็นคนอารมณ์ดี คุยเก่ง

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ทราบว่านายพรไม่ได้เรียนหนังสือส่วนภรรยาเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ภรรยาของนายพรเสียชีวิตประมาณ 3 ปีก่อน เนื่องจากเป็นโรคความดันโลหิตสูงนายพรมีบุตรทั้งหมด 4 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 1 คน ลูกสาวของนายพรขาดการติดต่อไปประมาณ 5 ปี ซึ่งทุกคนมีครอบครัวแล้วโดยแยกครอบครัวออกไปรับจ้างกรีดยางพาราอยู่ต่างจังหวัด และไม่ได้ส่งเสียเลี้ยงดูนายพรแต่อย่างใด ในสมัยหนุ่ม ๆ นายพรมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงประกอบอาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป มีรายได้ประมาณวันละ 90 บาท ปัจจุบันต้องเลี้ยงดูตนเอง

เพียงลำพัง โดยการประกอบอาชีพจักสาน รายได้ไม่แน่นอนเพราะสภาพร่างกายที่แก่ชรา และสุขภาพที่ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว บุตรหลานก็ไม่ให้ความสนใจดูแล ทอดทิ้งให้นายพรอยู่เพียงลำพัง ประกอบกับนายพรสูญเสียคู่ครองไปทำให้ชีวิตของเขาขาดผู้ใกล้ชิดที่รู้จัก และเข้าใจตนเองส่งผลต่ออารมณ์ จิตใจ ตลอดจนสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

สภาพบ้านเป็นบ้านเก่า โทรม ไม่มั่นคง โยกเยก ไม้กระดานเอียง หลังคาบ้านทำด้วยแฝก พื้นบ้านและฝาบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ ไม่มีรั้วรอบขอบชิด ภายในบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้เนื่องจากไม่มีเงินซ่อมแซม การขยับถ่ายส่วนใหญ่ไปทุ่ง นายพรได้เล่าถึงสภาพที่อยู่อาศัยของตนเองว่า

“ ตาคิดว่าขอแค่มื้อที่ชุกหัวนอนก็เพียงพอแล้ว สำหรับบั้นปลาย ตาไม่คิดที่จะชวนขวายเป็นหาที่ไหนอีก เพราะแก่แล้วและคงมีชีวิตอยู่ได้อีกไม่นาน ” เป็นการสะท้อนว่าผู้สูงอายุต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

นายพรมีอาชีพทำนา หลังจากภรรยาของนายพรเสียชีวิตแล้ว นายพรได้เลิกอาชีพทำนาเนื่องจากที่นาโดนยึด ชีวิตในแต่ละวันของนายพรจะผ่านไปโดยการประกอบอาชีพจักสาน เครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น ตะกร้า กระบุง จากวิศุกรรมชาติที่หาได้จากในท้องถิ่น ได้แก่ ผักตบชวา และไม้ไผ่ มีรายได้ประทังชีวิตไปวัน ๆ เพราะผลผลิตที่ได้จากการจักสานไม่มากนัก เนื่องจากสายตาเริ่มมองไม่เห็น และวัยที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำงาน ตาพรเล่าว่า “ ตะกร้าหรือกระบุงหนึ่งใบใช้เวลาในการสาน 1-2 วัน แล้วแต่ความชำนาญ มีรายได้ประมาณสี่บาทหึ่งละ 100-200 บาท การครองชีพอัตคัด และขาดแคลน ญาติพี่น้องที่มีส่วนใหญ่อายุเสียชีวิตไปเกือบหมด บุตรหลานที่มีอยู่ต่างก็มีชีวิตครอบครัวของตนเองที่ต้องดูแลเอาใจใส่ จึงดูเหมือนว่านายพรถูกทอดทิ้งให้ใช้ชีวิตโดดเดี่ยวตามลำพัง แต่ด้วยความที่เป็นคนที่มีอัธยาศัยดี จึงมีเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงและคุ้นเคยกัน ช่วยดูแลบ้าง ทำให้ชีวิตของนายพรไม่ได้ถูกตัดขาดจากสังคมภายนอกจนเกินไป หากนายพรมีเงินเก็บติดตัวบ้าง นายพรจะไปใช้จ่ายเพื่อการบุญ เพราะคาดหวังว่าเมื่อตายไปตนเองจะไปสู่สวรรค์ ไม่ต้องใช้ชีวิตเวียนว่ายตายเกิดในนรกขุมใด ด้วยลักษณะนิสัยดังกล่าว นายพรจึงมีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นแสงสว่างแห่งธรรมะในใจของตน หากนายพรมีเวลาว่างจะไปสนทนาธรรมกับพระภิกษุที่วัด เพื่อเป็นการคลายเหงา สะท้อนให้เห็นได้ว่ามนุษย์เราไม่สามารถอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ต้องมีกรพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนเพื่อนคู่ใจที่อยู่ใกล้ตัวเสมอ ๆ คือวิทยุทรานซิสเตอร์เก่า ๆ เครื่องหนึ่ง ที่ได้มาจากน้ำพักน้ำแรงในการทำงานเมื่อ 30 ปีก่อน นายพรก็เช่นเดียวกับผู้สูงอายุหลายคนที่มีปัญหาสุขภาพด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสายตา คือ ฝ้าฟาง ด้านการเคลื่อนไหวที่เชื่องช้าลง และด้านสุขภาพทางการแพทย์ที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง

และโรคกระเพาะอาหาร ที่เกิดจากการอดมื้อกินมื้อ เพราะเพื่อนบ้านก็ไม่มีรายได้ แม้แต่จะซื้อข้าวสารกรอกหม้อ หากมีความเจ็บป่วย นายพรจะใช้บริการทางการแพทย์จากสถานีนานามัย หรือโรงพยาบาลประจำอำเภอ โดยมีเพื่อนบ้านเป็นผู้ช่วยเหลือในการพาไปพบแพทย์ ซึ่งนายพรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพราะใช้บัตรผู้สูงอายุ ซึ่งมีเพื่อนบ้านแนะนำให้ทำตั้งแต่ พ.ศ. 2542 นายพรรู้สึกพึงพอใจกับเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการด้วยความเต็มใจ และไม่ได้รังเกียจผู้สูงอายุ เช่นตน ชีวิตของนายพรในยามชรา นี้มีเพียงวิทยุทรานซิสเตอร์ ไม่ต้องมีภาระรับผิดชอบผู้ใด

(5) บริการทางสังคม และการเข้าถึงบริการสังคม

ส่วนใหญ่ที่นายพร ไปใช้บริการทางสังคมจะอาศัยไว้वानเพื่อนบ้านใกล้เคียง ไปส่งที่สถานีนานามัยหรือโรงพยาบาลประจำอำเภอ ซึ่งทุกคั้งนายพรจะไม่เสียค่ารักษาพยาบาลเพราะมีบัตรผู้สูงอายุ และรู้สึกพึงพอใจกับเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการด้วยความเต็มใจและไม่ได้ รุ้สึกรังเกียจผู้สูงอายุเช่นตน

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพของความยากจน เนื่องจากฐานะครอบครัวยากจน มีที่อยู่อาศัยทรุดโทรม สภาพครอบครัวนั้น ลูกหลานแยกครอบครัวไม่ติดต่อกลับมา ส่วนญาติเสียชีวิตไปเกือบหมด

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

ภาระที่รับผิดชอบพบว่า นายพรรับผิดชอบดูแลตนเอง ไม่ต้องรับภาระรับผิดชอบใคร

กรณีศึกษาที่ 2 นางสัมพันธ์ (ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางสัมพันธ์ (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 65 ปี สูงประมาณ 152 เซนติเมตรรูปร่างผอมบาง ผิวคล้ำ มักแต่งกายด้วยผ้าถุงและเสื้อเชิ้ตเก่า ไว้ผมยาวมัดเป็นมวยไว้ด้านหลัง เจาะหูใส่ก้านกระเทียม ไม่สวมเครื่องประดับ

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางสัมพันธ์และสามีจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สามีของนางสัมพันธ์ อายุ 66 ปี สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ป่วยด้วยโรคเบาหวานเรื้อรังมาเป็นเวลานานนับ 10 ปีแล้ว มีบุตรรวม 5 คน เป็นหญิง 3 คน ชาย 2 คน บุตรทุกคนจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันแยกครอบครัวแล้วทุกคน ประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ในกรุงเทพฯ การที่คู่สมรสของนางสัมพันธ์ยังมีชีวิตอยู่มีส่วนดีที่ว่าช่วยทำให้นางสัมพันธ์มีเพื่อน ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวในชีวิตจนเกินไป

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวปลูกยกพื้นได้สูง หลังคาและฝ้าบ้านมุงด้วยสังกะสี ด้านหลังของบ้านใช้เป็นที่สำหรับหุงต้มอาหาร ส่วนห้องส้วมอยู่ติดกับตัวบ้านด้านหลัง ภายในบ้านเป็นห้องโล่ง มีเครื่องใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น ได้แก่ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า พัดลม บริเวณบ้านไม่มีรั้วกัน เป็นลานดินติดต่อกับบริเวณของบ้านญาติและเพื่อนบ้านที่อยู่รอบ

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

นางสั้มลิ้ม เล่าให้ฟังว่า เดิมตนมีอาชีพค้าขายผักอยู่ในตลาดสด ต่อมาหยุดอาชีพค้าขายเนื่องจากไม่มีทุนซื้อของ ส่วนสามีประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้พอเลี้ยงตัวเองและบุตร บุตรของนางสั้มลิ้มทั้ง 5 คน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างเป็นลูกจ้างในกรุงเทพฯ และแต่งงานแยกครอบครัวแล้วทุกคน ปัจจุบันนางสั้มลิ้มประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างเก็บคอกกรักและรับจ้างล้างจานในวัดใกล้บ้านเวลามีงานบุญ มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ประมาณ วันละ 30 - 50 บาท สามีของนางสั้มลิ้มมีสุขภาพไม่แข็งแรงป่วยเป็นโรคเบาหวานเรื้อรังมาประมาณ 10 ปี เดิมรักษาที่สาธารณสุขใกล้บ้านเป็นระยะ ๆ แต่ขณะนี้หยุดการรักษาไปได้ประมาณ 2 ปีแล้ว เนื่องจากไม่มีเงินชำระค่ารักษาพยาบาล หากมีความจำเป็นต้องซื้อยาจะไปที่ร้านขายยาในตลาดซื้อยาทานตามอาการ ครอบครัวมีการค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเนื่องจากปัญหาสุขภาพของสามีซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำงานและภาระในการเลี้ยงดูหลานวัยเด็กเล็ก 1 คน อายุ 2 ปี ซึ่งเด็กเป็นบุตรของบุตรสาวคนโตที่ฝากไว้ให้นางสั้มลิ้มดูแลตั้งแต่เด็กยังเล็ก ทำให้นางสั้มลิ้มไม่ได้ทำงานอย่างสม่ำเสมอ รายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินที่ลูกคนเล็กส่งให้ เป็นค่าใช้จ่ายซึ่งบางเดือนจะหมดไปกับการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ค่ายา ฯลฯ บางครั้งไม่พอก็ก้อาศัยหยิบยืมจากญาติและเพื่อนบ้านอยู่เสมอ ได้บ้างไม่ได้บ้างเพราะเพื่อนบ้านก็มีฐานะยากจนไม่แตกต่างจากตนเท่าใดนัก ครอบครัวประสบความเดือดร้อนในเรื่องค่าครองชีพ มีภาระหนี้สินบุตรทั้ง 5 คนไม่ได้มาเยี่ยมเยียนนางสั้มลิ้มและสามีบ่อยนัก นอกจากเทศกาลสงกรานต์ซึ่งมีวันหยุดหลายวัน ชีวิตครอบครัวของนางสั้มลิ้มส่วนใหญ่จึงอยู่กันเพียงลำพังสามคน โดยนางสั้มลิ้มต้องรับผิดชอบดูแลสามีที่ป่วย และหลานที่อยู่ในวัยเด็กเล็ก ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการทางสังคม

ผู้วิจัยได้สอบถามนางสั้มลิ้ม ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ หรือไม่ เช่น ตรวจสอบสุขภาพตามบ้าน ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาตนเองอย่างถูกต้อง การแนะนำให้ทำบัตรผู้สูงอายุหรือบัตรประกันสุขภาพ 30 บาท นางสั้มลิ้ม ได้เล่าให้ฟังว่า “เรื่องนี้ตนเองไม่ค่อยทราบเท่าใดนักจะมีบ้างก็คงเป็นเรื่องที่พ่าสามีไปสถานีอนามัย ซึ่งตนเองอายุมากแล้วไปไหนมาไหนไม่ค่อยสะดวก บางครั้งก็อาศัยเพื่อนบ้านหรือญาติที่พอจะพึ่งพ้ออาศัยได้บ้างช่วย

คิดต่อคำเนิการให้ แต่ก็ไม่กล้ารบกวนเขาบ่อยนักเพราะเกรงใจ ทุกคนก็มีภาระที่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว” แสดงให้เห็นว่าถ้านางสั้มลิ้มไม่ได้พาสามีไปสถานีอนามัย ก็จะไม่ทราบถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันและสวัสดิการของรัฐที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจน เนื่องจากการขาดโอกาสในการได้รับบริการทางสังคม ภาวะการขาดเงิน สิ่งของเครื่องใช้ สภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ทрудโทรม การมีครอบครัวขนาดใหญ่ที่ไม่มีศักยภาพ อาทิเช่น บุตรสาวของนางสั้มลิ้มซึ่งมีครอบครัวแต่ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้จึงต้องนำมาฝากไว้กับมารดา และบิดาที่สูงอายุซึ่งมีปัญหาด้านสุขภาพจึงเป็นการเพิ่มภาระให้นางสั้มลิ้มมากขึ้น และการขาดแคลนเรื่องรายได้ซึ่งรายได้น้อยไม่แน่นอน จะส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานส่วนบุคคลและปัจจัย 4

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางสั้มลิ้มต้องรับภาระเลี้ยงดูสามีซึ่งมีปัญหาสุขภาพป่วยเป็นโรคเบาหวาน และหลานวัยเด็กเล็ก 1 คน อายุ 2 ปีซึ่งเป็นบุตรของบุตรสาวคนโตทำให้ครอบครัวมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

กรณีศึกษาที่ 3 นางจวน (ผู้สูงอายุในครอบครัวใหญ่)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางจวน (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 67 ปี สูงประมาณ 155 เซนติเมตร รูปร่างอ้วนใหญ่ท้วมผิวดำแดง ไร้ผมสั้น ใส่เสื้อคอกระเช้า นุ่งผ้าถุงลายดอก กินหมาก อุนินิสัยขี้เก่ง สามีชื่อนายจ๋า (นามสมมติ) อายุ 70 ปี สูงประมาณ 175 เซนติเมตร รูปร่างท้วมสมวัย สูงใหญ่ ผิวดำ ผมหาง เจียบขริ้ม ดูสุขภาพ

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางจวนและสามีไม่ได้เรียนหนังสือ มีบุตรด้วยกัน 7 คน เป็น ชาย 5 คน หญิง 2 คน บ้านของนางจวนอาศัยอยู่ร่วมกับบุตรอีก 2 ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวของบุตรชายคนโตและคนที่ 2 ซึ่งแต่งงานแล้วและเข้ามาอยู่รวมกันกับนางจวน บุตรทั้งสองคนประกอบอาชีพรับจ้างเกี่ยวข้าว คำน่า ปักกล้า มีรายได้วันละ 150 บาท ส่วนบุตรที่เหลืออีก 5 คน แต่งงานและแยกครอบครัวไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ นานา จึงจะกลับมาเยี่ยมเยียนนางจวนสักครั้งหนึ่ง ซึ่งบุตรแต่ละคนนั้น มิได้ส่งเสียเงินทองค่าใช้จ่ายให้กับนางจวนแต่อย่างใด ปัจจุบันนางจวนต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานวัยเด็กเล็ก 1 คน อายุ 4 ปี เด็กเป็นบุตรของบุตรสาวคนเล็กซึ่งเลิกร้างกับสามี เพราะสามีมี

ภรรยาใหม่ บุตรสาวของนางจวนฝากเด็กให้นางจวนเลี้ยงดูตั้งแต่เด็กยังเล็ก ส่วนตนเองออกไปประกอบอาชีพรับจ้างในต่างจังหวัด ส่งเงินให้นางจวนใช้อย่างสม่ำเสมอในปีแรก ๆ ประมาณเดือนละ 500 บาท แต่ในช่วง 2 ปีหลัง บุตรสาวไม่ค่อยส่งเงินให้แล้วโดยอ้างว่ารายได้ลดลง ซึ่งภายหลังนางจวนทราบว่าบุตรสาวมีสามีใหม่

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียว สภาพไม่มั่นคง หลังคามุงสังกะสีๆ ฝาสังกะสีปะ พื้นบ้านนำไม้มาต่อกันเป็นแผ่นใหญ่ สภาพภายในบ้านเป็นห้องโล่งใช้คู่เสื่อผ้าพลาสติกกันเป็น 2 ห้องนอนของบุตร 2 ครอบครัว ส่วนนางจวน สามี และหลาน นอนอยู่ด้านนอกชานบ้าน ข้าวของเครื่องใช้ในบ้านจัดวางระเกะระกะ ไม่เป็นหมวดหมู่ มีเครื่องใช้ไฟฟ้าได้แก่ หม้อหุงข้าวไฟฟ้าเก่า ๆ พัดลมเก่า ๆ อย่างละ 1 ตัว และเครื่องนอนที่จำเป็น เช่น หมอน มุ้งมีรอยขาดวัน แต่นางจวนได้ใช้เศษผ้าที่หาได้ปะ ซ่อมแซมแล้ว

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

เดิมนางจวนและสามีประกอบอาชีพถักแหจับปลาขาย มีรายได้ขึ้นละประมาณ 300 บาท แต่ว่างาน 1 ขึ้น ต้องใช้ระยะเวลาหลายวันในการถักทอ ประมาณ 15 วัน ต่อ 1 คั้น ถักแหขายมาประมาณ 15 ปี จึงหยุดทำงานเนื่องจากนางจวนและสามีมีปัญหาด้านสุขภาพ จึงเปลี่ยนอาชีพเป็นรับขนมมาขายส่งในตลาดใกล้บ้าน มีรายได้ประมาณ วันละ 50 - 70 บาท รายได้ไม่แน่นอน ครอบครัวมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้นเพราะมีหลานวัยเด็กเล็กต้องดูแล หลานของนางมีนิสัยซุกซนคือรื้อร้น ทำให้นางจวนมีความหึงหวงเด็กที่ต้องดูแลเด็ก ประกอบกับนางจวนมีรูปร่างที่อ้วนใหญ่ จึงมีอาการปวดเข่าเป็นระยะ ๆ การรับภาระเลี้ยงดูหลานทำให้นางจวนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านลดน้อยลง รายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอต่อการครองชีพที่จำเป็น หากบางวันไม่มีเงินใช้ภายในบ้าน นางจวนแก้ปัญหาโดยกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้านที่มีฐานะดี ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 เมื่อขายของได้เงินมากก็จะรีบชำระเงินกู้ แม้ว่านางจวนจะมีครอบครัวของบุตรชายพักอาศัยอยู่ด้วย แต่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลืออะไรแก่นางจวน เนื่องจากมีภาระสมาชิกในครอบครัวของตนเองที่ต้องเลี้ยงดูและมีฐานะยากจนเช่นกัน รายได้จากการขายขนมไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายในครอบครัวและต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูหลานซึ่งกำลังอยู่ในวัยซุกซนทำให้เป็นภาระแก่นางจวนมากขึ้น

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการสังคม

นางจวนเคยไปขอความช่วยเหลือจากรัฐหรือไม่นั้น นางจวนกล่าวว่า “ไม่รู้จะติดต่ออย่างไร ไม่รู้จะไปหาใคร เวลาไปติดต่อกับหน่วยงานราชการ เช่น ไปอำเภอ เพื่อนบ้านจะเป็นคนพาไปติดต่อ หรือถ้าเป็นเรื่องสำคัญก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านพาไป เพราะตนเองไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับการติดต่อราชการ ว่าควรทำอย่างไร ”

(6) สรุปสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจนเนื่องจาก การมีครอบครัวขนาดใหญ่ที่ไม่มีศักยภาพ เพราะบุตรของนางจวนมีฐานะยากจนเช่นกัน หาเช้ากินค่ำไม่สามารถจุนเจือช่วยเหลือครอบครัว และบุพการีได้สภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง และไม่มีรายได้เป็นของตนเอง โดยอาศัยอยู่กับครอบครัวของบุตรสาว ลูกคนอื่นๆ มาเยี่ยมเป็นบางครั้ง

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

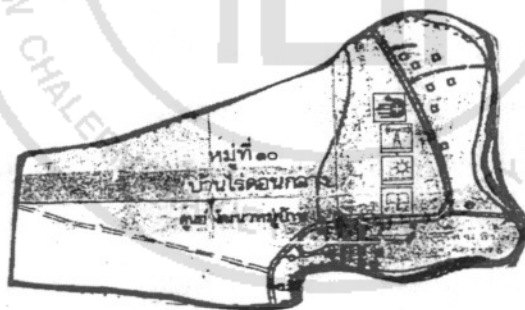
ภาระที่รับผิดชอบต้องเลี้ยงดูหลานวัยเด็กเล็ก 1 คน อายุ 4 ปี เป็นบุตรของบุตรสาว ซึ่งมีนิสัยซุกซน คื้อร้นมาก

4.2.2 ผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทในตำบลนางบวชอยู่ในเขต หมู่ 10 เป็นชุมชนที่ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอยู่ใกล้แหล่งบริการทางสังคมมากกว่าชุมชนชนบท เช่น มีหอกระจายข่าวตามหมู่บ้าน เสียงตามสาย มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การคมนาคมค่อนข้างสะดวก

แผนที่ 4.3

แสดงแผนที่ตั้งหมู่ 10 : ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

ที่มา : แผนที่ จัดตั้งเทศบาลตำบลนางบวช , 2541.

1. สภาพความยากจน

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวของผู้สูงอายุ มีฐานะค่อนข้างยากจน เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีอาชีพที่มั่นคง ไม่มีทรัพย์สินและที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีฐานะยากจนมาแต่เดิม มีบุตรในครอบครัวจำนวนมาก

2. การได้รับตอบสนองความต้องการ และการสนับสนุนทางสังคม

การได้รับการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุน ทางสังคมจากครอบครัว ในด้านอารมณ์ จิตใจมาก แต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับความช่วยเหลือน้อย ส่วนในด้านการขอคำปรึกษาจากสมาชิกในครอบครัวได้รับน้อยเนื่องจาก ช่องว่างระหว่างวัยที่แตกต่างกันทำให้ผู้สูงอายุไม่คิดที่จะขอคำปรึกษาจากสมาชิกในครอบครัว ด้านข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะทราบจากเสียงตามสาย หรือสถานีอนามัย

2.2 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน ในด้านอารมณ์ จิตใจปานกลางเนื่องจากโอกาสในการพบปะพูดคุยกันน้อย แต่ในด้าน สิ่งของ เงินทองจะได้รับความช่วยเหลือ เพราะแต่ละครอบครัวมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ ส่วนในด้านการขอคำปรึกษาจากเพื่อนบ้านมีการพูดคุย หรือแนะนำปรึกษาบ้างแต่ก็ไม่บ่อยนัก ด้านข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะได้รับการบอกเล่าจากเพื่อนบ้าน

2.3 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมวัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมวัย ด้านอารมณ์ จิตใจ ปานกลางเนื่องจากโอกาสในการพบปะพูดคุยกันน้อย แต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับความช่วยเหลือ เพราะแต่ละครอบครัวมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่กล้า ที่จะไปขอความช่วยเหลือเนื่องจากรู้สึกอายที่จะไปขอยืมเงิน ส่วนเพื่อนร่วมวัยที่สนิท และใกล้ชิดก็ได้ล้มหายตายจากไป ในด้านการขอคำปรึกษาจากเพื่อนร่วมวัยมีการพูดคุย หรือแนะนำปรึกษาบ้างแต่ก็ไม่บ่อยนัก ด้านข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะได้รับการบอกเล่า จากเพื่อนวัยเดียวกัน

2.4 การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคมมาก เพราะอาศัยอยู่ใกล้หน่วยงานของรัฐ ในด้านอารมณ์ จิตใจ ปานกลางแต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับความช่วยเหลือปานกลาง เพราะหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาให้บริการช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ในด้านการขอคำปรึกษาจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคมปานกลางโดยมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม) มาให้คำแนะนำปรึกษา การประชาสัมพันธ์หรือแจ้งให้ทราบรวมทั้งด้านข้อมูลข่าวสารด้วยแต่ก็ไม่บ่อยนัก

พื้นที่ในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้สูงอายุยากจนที่มีสภาพความยากจนตามลักษณะโครงสร้างครอบครัว 3 ลักษณะ ดังกล่าว ได้แก่

- (1) ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว (นายเทพ - นามสมมติ)
- (2) ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก (นางคิน - นามสมมติ)
- (3) ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดใหญ่ (นางควร - นามสมมติ)

กรณีศึกษาที่ 1 นายเทพ (ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นายเทพ (นามสมมติ) เพศชาย อายุ 70 ปี รูปร่างเล็ก ผอม ตัวเตี้ย ผิวดำ-แดง พิจารณาจากการเคลื่อนไหว เวลาเดินต้องใช้ไม้ค้ำยันพยุง ผมหงอก ฟันผุ ร่างกายซูบเซียว การแต่งกายใส่เสื้อยืดลายขวงเก่า ๆ กางเกงขาสั้นมีรอยขาดฉีกและมีกลิ่นเหม็นสาบ

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์พบว่า นายเทพถูกภรรยาทอดทิ้งไปประมาณ 1 ปี เนื่องจากครอบครัว มีปัญหาทางเศรษฐกิจ มักทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำจนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ นายเทพ มีบุตรสาวเพียงคนเดียว อายุ 23 ปี สมรสแล้วแต่ยังไม่มีบุตร ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นพนักงานเสิร์ฟอาหารในกรุงเทพฯ ๓ ปีแล้ว ส่งเงินค่าใช้จ่ายในการเช่าบ้านให้นายเทพเกือบทุกเดือน ครั้งละประมาณ 1,000-1,500 บาท ไม่แน่นอน เพราะบุตรสาวมีภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวของตนเองด้วยเหมือนกัน ด้านการศึกษาพบว่านายเทพไม่ได้เรียนหนังสือเนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน อาชีพเดิม

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ครอบครัวอาศัยอยู่บ้านเช่า หลังคามุงสังกะสี ตัวบ้านก่ออิฐบล็อกด้านหน้าติดอยู่กับแม่น้ำท่าจีน และถนนเลียบริมคลอง ภายในบ้านค่อนข้างมืดทึบเพราะไม่มีหน้าต่าง แสงสว่างเข้าภายในบ้านได้น้อย ในเวลากลางคืนใช้ตะเกียง ไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านมีเพียงมุ้งเก่า ๆ เสื้อและหมอน

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

นายเทพประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น เข็นผักในตลาด ยกของ แบกข้าวสารแล้วแต่มีผู้ว่าจ้าง รายได้ประมาณวันละ 70 บาท ต่อมาประสบอุบัติเหตุเมื่อปี 2539 ทำให้การเคลื่อนไหวไม่คล่องตัวจึงเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และไม่มีความรู้ความสามารถในด้านใดที่จะสามารถประกอบอาชีพในด้านอื่นที่จะมาเป็นรายได้เลี้ยงดูตนเองได้ ปัจจุบัน นายเทพจึงประกอบอาชีพเป็นขอทานเดินขอทานตามตลาด มีขัน 1 ใบ สอบถามว่าทำไมถึงมาเป็นขอทาน นายเทพ

บอกว่า “อาชีพขอทานเป็นอาชีพที่อิสระ เพราะไม่ต้องใช้เงินลงทุนและมีรายได้ดี โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลจะได้เงินที่ขอทานมาจำนวนมากประมาณวันละ 100 - 200 บาท แต่ก็มีที่บางวันแทบไม่ได้เงินจะไปขอข้าวกันบาตรพระกิน ” จากการพูดคุยกับนายเทพ ผู้วิจัยสอบถามว่า เวลาที่มีปัญหา นายเทพพูดคุยกับใครหรือปรึกษาปัญหากับใครได้บ้าง ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะคุยกับยายซิ้มเพื่อนบ้าน แต่ไม่บ่อยนัก มีอะไรหรือขาดเหลือจะได้รับการช่วยเหลือจากยายซิ้มได้บ้าง เช่น ให้ข้าวกิน แต่นางซิ้มเองก็ไม่สามารถช่วยเหลืออะไรได้มากนัก เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน เช่นกันด้วยอาชีพขอทาน และสภาพร่างกายที่สกปรกทำให้ไม่มีใครประสงค์จะคบค้าสมาคมกับนายเทพ จึงทำให้นายเทพเหมือนอยู่ตัวคนเดียว

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการทางสังคม

นายเทพเล่าว่าเขาได้รับบริการทางสังคมจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความช่วยเหลือเป็นอุปกรณ์ (ไม้ค้ำยัน) ที่บริจาคให้ฟรีจากโรงพยาบาลซึ่งทราบว่าเป็นของบริจาคช่วยในการเคลื่อนไหวเพียงอย่างเดียวส่วนการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ยังไม่เคยรับได้เลย

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจนเนื่องจาก ครอบครัวมีฐานะยากจน เงินทอง สิ่งของเครื่องใช้ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ภายในอากาศอบอ้าว ไม่มีอากาศถ่ายเท ส่วนภรรยาทอดทิ้ง บุตรสาวไปทำงานที่อื่น

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นายเทพไม่มีภาระที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องใด ๆ เพราะมีชีวิตอยู่ตามลำพัง หาเลี้ยงปากท้องของตนเองเท่านั้น

กรณีศึกษาที่ 2 นางควร (ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางควร (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 63 ปี สูงประมาณ 155 เซนติเมตร ลักษณะเป็นคนผิวดำ เตี้ย ผอมใบหน้าเล็ก แบน เป็นคนเงียบขรึม ไม่ค่อยยิ้มแย้มและไม่ค่อยพูดคุยหยอกล้อกับใคร

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางควร (นามสมมติ) มีสถานะเป็นหม้ายเพราะสามีแยกทางไปมีภรรยาใหม่ ทอดทิ้งบุตร 4 คน ให้อยู่ในความดูแลของนางมาตลอดโดยที่สามีไม่เคยให้ความช่วยเหลือใด นางควรเลี้ยงดูบุตรโดยการรับจ้างขนข้าวเปลือกส่งตามโรงสี มีรายได้เล็กน้อยความเป็นอยู่อดคัดขัดสนมาโดยตลอดปัจจุบันบุตรของนางมีครอบครัวแล้วทุกคน แยกครอบครัว 3 คน อาศัยอยู่กับนางควร 1 คน

บุตรที่อยู่กับนางควรประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้าง มีรายได้น้อยและไม่แน่นอนเนื่องจากไม่มีงานให้ทำทุกวัน นางควรมีร่างกายไม่แข็งแรง คือ ป่วยเป็นโรคเก๊าท์ จะมีอาการปวดขาบ่อย ๆ ไม่ได้รักษาอย่างต่อเนื่องเพราะครอบครัวมีรายได้น้อย บุตรของนางควรประกอบอาชีพรับจ้างในกรุงเทพฯ มีรายได้และสภาพการงานไม่มั่นคง จึงไม่ได้ส่งเงินให้นางควรใช้จ่ายอย่างสม่ำเสมอ นางควรต้องหางานยังชีพให้กับตนเองโดยการรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างล้างจาน เผาถ่าน ตัดฟืนขาย มีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณอาทิตย์ละ 200 - 300 บาท

(3) สภาพของที่อยู่อาศัย

อาศัยอยู่บ้านของตนเอง ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวหลังคามุงสังกะสี ปลูกยกพื้นสูง ริมฝั่งแม่น้ำ สภาพบ้านค่อนข้างเอียงและทรุดโทรมเนื่องจากปลูกสร้างมานานหลายสิบปี ภายในเป็นห้องโล่งขนาดเล็ก อากาศถ่ายเทได้ดี มีเครื่องใช้ภายในบ้านไม่มากนักเพราะฐานะครอบครัวค่อนข้างยากจน ในช่วงฤดูฝนน้ำจะเอ่อล้นเกือบถึงภายในบ้านซึ่งไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่จะต่อสายไฟจากเพื่อนบ้านที่มีเครื่องปั่นไฟเข้ามาใช้ภายในบ้าน ส่วนน้ำประปาต่อมาถึงบ้านแล้วเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

นางควร มีความเป็นอยู่ที่ยากจนขั้นแค้นมาก แม้ว่าจะมีบุตรอาศัยอยู่ด้วยหนึ่งคน แต่มีครอบครัวของตนเองที่ต้องดูแล และฐานะครอบครัวยากจนขัดสนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือ นางควรได้ ปัจจุบันนางควรประกอบอาชีพรับจ้างล้างจาน เผาถ่าน ตัดฟืน มีรายได้ประมาณอาทิตย์ละ 200 - 300 บาท รายได้ไม่แน่นอนซึ่งรายได้ส่วนใหญ่เก็บไว้ใช้จ่ายเป็นค่าครองชีพ ที่จำเป็นชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างอดคัต

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการสังคม

พบว่า นางควรได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมจากสถานีอนามัย และได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เดือนละ 300 บาท ซึ่งเงินที่ได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนบริการสังคมด้านอื่น ๆ นางควรเข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ แต่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมบ่อยนัก เนื่องจากสถานที่ตั้งชมรมอยู่ห่างไกลจากบ้าน ไม่มีลูกหลานพาไปส่ง

(6) สรุปสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจนเนื่องจาก ที่อยู่อาศัยทรุดโทรม เอียง นางควรอาศัยอยู่กับบุตรสาว โดยประกอบอาชีพรับจ้าง บางวันเผาถ่าน ตัดฟืนขาย รายได้น้อยไม่แน่นอน ส่วนสามีแยกทางขาดแคลนเงินทอง สิ่งของ เครื่องใช้ และขาดญาติมิตรที่จะคอยช่วยเหลือยามที่ตกทุกข์ได้ยาก

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางควรไม่ต้องรับภาระเลี้ยงดูใครนอกจากตนเอง ซึ่งทุกวันนี้นางควรต้องทำงานแม้จะอยู่ในวัยชรา

กรณีศึกษาที่ 3 นางคิน (ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดใหญ่)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางคิน (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 78 ปี รูปร่างผอม-ค้ำ ผมหยิก สั้น ไล่เลื้อย คอกระเซ้า นุ่งผ้าถุงลายดอก ผมหยิก-ปากแดง ทำทางทะมัดทะแมง

(2) สภาพการอยู่อาศัย

อาศัยอยู่บ้านเช่า ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ยกพื้นสูง-โปร่ง กว้างประมาณ 3 เมตร หลังคาสังกะสี ฝาบ้านเป็นไม้เก่าผสมสังกะสี บางส่วนถูกปิดด้วยถุงกระสอบ ภายในบ้านมีอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเก่า มีกลิ่นอับ มุ้ง หมอน วางอยู่บนห้อง เตาหุงหาอาหาร อยู่อีกมุมหนึ่ง มีพัดลม เก้า ๆ วางอยู่ข้างหมอน ฯลฯ

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับภูมิหลัง พบว่า นางคินเป็นหม้าย สามีเสียชีวิตด้วยโรครวมมาประมาณ 4 ปี มีบุตรรวม 4 คน แยกครอบครัวไปแล้ว 3 คน นางคินอาศัยอยู่กับบุตรสาวคนเล็ก ซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้าง มีรายได้ประมาณวันละ 120 บาท บุตรสาวมีครอบครัวแล้ว มีบุตรวัยเด็กเล็ก 1 คน อายุ 5 ปี ส่วนบุตรชายประกอบอาชีพรับจ้างติดรถส่งสินค้าตามจังหวัดนาน 2-3 เดือน จะกลับมาอยู่ร่วมกับครอบครัวประมาณ 10 วัน นางคินต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานซึ่งอยู่ในวัยซุกซนมาก และมักมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกับบุตรสาวเป็นประจำ เนื่องจากนางคินชอบเล่นหอยได้ดิน บุตรสาวนางเคยขอร้องให้เลิกเล่นหลายครั้งแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ นางคินคิดว่าการเล่นหอยได้ดิน เดือนละ 2-3 ครั้ง เป็นการผ่อนคลายความเครียดที่ไม่ได้ใช้เงินมากมาย เดิมนางคินประกอบอาชีพทำนา มีที่นาเป็นของตนเอง 5 ไร่ แต่การทำนาทำให้ประสบปัญหาหนี้สินรุงรัง นางคินจึงขายนาให้กับผู้อื่น แล้วเปลี่ยนอาชีพโดยการปลูกผักวางตุ้ง ผักกระเฉดขาย แต่นางคินต้องดูแลหลานด้วยจึงไม่มีเวลาในการดูแลผักสวนครัวมากนัก

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ปัจจุบันนางคินประกอบอาชีพเป็นหมอนวดจับเส้น คิดค่าจ้างชั่วโมงละ 70 บาท ผู้วิจัยสอบถามนางคินว่า เวลาที่มีปัญหาในครอบครัวนางแก้ปัญหาอย่างไร นางคินตอบว่า “ ส่วนใหญ่ก็พูดคนเดียว เพราะไปคุยกับใครเขาก็ช่วยเราไม่ได้ ” ถ้าหากมีปัญหาสุขภาพนางคินจะให้บุตรสาวพาไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ ซึ่งมีระยะทางประมาณห่างจากบ้านเพียง 6 กิโลเมตร การตรวจรักษาแต่ละครั้งไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะนางใช้บัตรผู้สูงอายุ เมื่อสอบถามถึงเพื่อนที่สนิทสนมสามารถไปมาหาสู่กันได้ว่ามีกี่คน นางคินตอบว่า “ ตอนนี้ล้มหายตายจากกันไปหมดแล้ว ” จากการที่ได้พูดคุยกับบุตรสาวของนางคิน พบว่านิสัยที่ชอบเล่นหอยของนางคินนั้นทำให้เกิดภาระหนี้สินในครอบครัว ซึ่งบุตรสาวจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบให้แทนแทบทุกครั้ง รายได้ที่บุตรสาว

หามาได้ส่วนหนึ่งต้องเสียไปกับการชำระหนี้สินของมารดา ยิ่งทำให้รายได้อาจลดลงเล็กน้อยลงไปอีก และการที่นางกินไม่ชอบปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้านเพราะเพื่อนบ้านไม่ให้หีบหีบเงินทอง เนื่องจากบุตรสาวของนางกินได้สั่งห้ามคนรู้จักของมารดาไว้แล้วว่าหากมีผู้ใดให้เงินนางกินหีบเพื่อไปเล่นหอย บุตรสาวจะไม่รับผิดชอบใช้หนี้ให้อีกต่อไป จึงทำให้นางกินไม่ค่อยคบค้าสมาคมกับเพื่อนบ้าน

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการทางสังคม

บริการทางสังคมที่ได้รับนั้น นางกินได้รับการสงเคราะห์เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดือนละ 300 บาท ซึ่งเงินที่ได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ซื้อของยามจำเป็น ส่วนบริการด้านอื่นๆ จะทราบข้อมูลจากเพื่อนบ้านโดยการบอกกล่าวและชักจูงกันไป เช่น ไปร่วมงานตามเทศกาลวันสำคัญ เช่น วันผู้สูงอายุ เพราะที่วัดใกล้บ้าน จะเชิญผู้สูงอายุเข้าร่วมและมีพิธีกรรมมอบเสื้อผ้า และเครื่องอุปโภคบริโภคให้ตามสมควร

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจน เนื่องจากการมีครอบครัวขนาดใหญ่ที่ไม่มีศักยภาพ อาศัยอยู่กับครอบครัวบุตรสาวซึ่งมีฐานะยากจน ด้วยวัยที่สูงอายุสมควรจะได้รับการดูแล ประนินบัตติจากบุตรหลานแต่ต้องมาทำงานต้องทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองโดยการประกอบอาชีพเป็นหมอนวด จับเส้นมีงานเป็นบางวันแล้วแต่จะมีผู้ว่าจ้าง

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางกินต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานวัยเด็กเล็ก 1 คนอายุ 5 ปี ซึ่งมีนิสัยซุกซนมาก ส่วนค่าใช้จ่ายภายในบ้านบุตรสาวจะเป็นผู้ดูแลให้แต่ไม่ค่อยพอใช้จ่าย มีหนี้สินจากการกู้ยืมไปเล่นหอยของ นางกิน

4.2.3 ผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนเมือง

พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองในตำบลนางบวช ตั้งอยู่ในเขต หมู่ 4 อาชีพส่วนใหญ่ได้แก่ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป อยู่ใกล้แหล่งบริการทางสังคมของรัฐมาก เทศบาลตำบลนางบวช ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลนางบวช สถานีดับเพลิง สถานีอนามัย โรงพยาบาล ซึ่งการสัญจรไปมาสะดวกสบาย

แผนภาพที่ 4.4

แสดงแผนที่ตั้งหมู่บ้าน 4 : ชุมชนเมือง

ที่มา : แผนที่ จัดตั้งเทศบาลตำบลนางบวช , 2541.

1. สภาพความยากจน

จากการศึกษาพบว่าครอบครัวของผู้สูงอายุ แต่ละครอบครัวมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างดี มีการแก่งแย่งแข่งขันทำมาหาเลี้ยงชีพ แข่งขันเรื่องอาชีพ เช่น ค้าขายสิ่งของอย่างเดียวกัน ทำให้ขายไม่ดีเท่าที่ควร

2. การได้รับการตอบสนองความต้องการ และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

การได้รับการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ในด้านอารมณ์ จิตใจน้อย ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับช่วยเหลือปานกลาง ส่วนในด้านการขอคำปรึกษาจากสมาชิกในครอบครัวได้รับน้อยเนื่องจาก ช่องว่างระหว่างวัยที่แตกต่างทำให้ผู้สูงอายุไม่คิดที่จะขอคำปรึกษาจากสมาชิกในครอบครัว ด้านข้อมูลข่าวสารได้รับน้อย ส่วนใหญ่จะทราบจากเสียงตามสาย หรือสถานีอนามัยประจำตำบล มีการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ทราบ

2.2 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน ในด้านอารมณ์ จิตใจปานกลางเนื่องจากโอกาสในการพบปะพูดคุยกันน้อย แต่ในด้าน

สิ่งของ เงินทองจะได้รับช่วยเหลือน้อย เพราะแต่ละครอบครัวมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ ส่วนในด้านการขอคำปรึกษาจากเพื่อนบ้านมีการพูดคุย หรือแนะนำปรึกษาบ้างแต่ก็ไม่บ่อยนัก ด้านข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่จะได้รับการบอกเล่าจากเพื่อนบ้าน

2.3 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมวัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมวัย ในด้านอารมณ์ จิตใจ ปานกลางเนื่องจากโอกาสในการพบปะพูดคุยกันน้อย แต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับช่วยเหลือน้อย เพราะแต่ละครอบครัวมีภาระที่ต้องรับผิดชอบและผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่กล้า ที่จะไปขอความช่วยเหลือเนื่องจากรู้สึกอายที่จะไปขอยืมเงิน ส่วนเพื่อนร่วมวัยที่สนิทและใกล้ชิดก็ได้ล้มหายตายจากไป ในด้านการขอคำปรึกษาจากเพื่อนร่วมวัยมีการพูดคุย หรือแนะนำปรึกษาบ้างแต่ก็ไม่บ่อยนัก ด้านข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะได้รับการบอกเล่าจากเพื่อนวัยเดียวกันที่ยังมีชีวิตอยู่

2.4 การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคม ในด้านอารมณ์ จิตใจ ปานกลาง แต่ในด้านสิ่งของ เงินทองจะได้รับช่วยเหลือปานกลาง เพราะหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาให้บริการช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ในด้านการขอคำปรึกษาจากชุมชน หน่วยงานและกลุ่มสังคมปานกลางโดยมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม) มาให้คำแนะนำปรึกษา การประชาสัมพันธ์หรือแจ้งให้ทราบรวมทั้งด้านข้อมูลข่าวสาร

พื้นที่ในชุมชนเมืองนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้สูงอายุจากจนที่มีสภาพความยากจนตามลักษณะโครงสร้างครอบครัว 3 ลักษณะดังกล่าว ได้แก่

- (1) ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว (นางเภา-นามสมมติ)
- (2) ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก (นางเล็ก-นามสมมติ)
- (3) ผู้สูงอายุในครอบครัวใหญ่ (นางชุน-นามสมมติ)

กรณีศึกษาที่ 1 นางเภา (ผู้สูงอายุที่อยู่โดดเดี่ยว)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางเภา (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 66 ปี สูงประมาณ 167 เซนติเมตรรูปร่างเล็ก ผอมสีขาว ดวงตาสีถึงความเป็นคนใจดีมีเมตตา ผิวหนังเหี่ยวย่น มีดกกระตามร่างกาย หลังค่อมเล็กน้อย เคี้ยวหมาก ผิวค่อนข้างขาว พูด้ำ เสียงเบาเวลาพูดเคี้ยวหมากไปด้วยใส่เสื้อคอกระเช้า สีเนื้อ นุ่งผ้าถุงสีพื้น ลักษณะการเดินเชื่องช้า

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางเกาเป็นหม้าย สามีเสียชีวิตมาประมาณ 10 ปี ปัจจุบันนางเกาอาศัยอยู่เพียงลำพัง เพราะไม่มีบุตร สุขภาพร่างกายของนางเกาไม่แข็งแรง มักจะมีอาการปวดหลังเป็นประจำ เดิมนางเกากับสามี (ตฤทธิ) ทำมาหากินด้วยการขายมันเทศ มะพร้าว กะปิ ปูนแดงและของแห้งต่าง ๆ โดยการพายเรือไปตามลำคลอง มีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณวันละ 20 บาท ทั้งสองคนตายโดยใช้ชีวิตแบบพอมีพอกิน รุ่งเช้าออกพายเรือขายของ พอค่ำลงสองคนตายกลับไปพักอาศัยอาหารหลักของครอบครัวได้แก่ น้ำพริก ผักคั้ม นางเกามีญาติเหมือนกันแต่ก็ไม่ค่อยได้พึ่งพากัน

(3) สภาพที่อยู่อาศัย

ที่พักอาศัยของนางเกาอยู่ติดถนนด้านใน ลักษณะเป็นเพิง สภาพไม่มั่นคง พื้นบ้านเป็นดินลูกรัง ฝาบ้านเป็นสังกะสีเปื่อยมีรอยสนิมอยู่ทั่วไป หลังคามุงสังกะสีมีรอยรั่วซึมเวลาฝนตกในบ้านไม่มีหน้าต่างและไม่มีเครื่องใช้ไฟฟ้าใดๆ ขาดแคลนสาธารณูปโภคที่จำเป็นคือไฟฟ้า จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุจุดให้แสงสว่างในเวลากลางคืน น้ำประปาขอต่อจากข้างบ้าน โดยเสียยูนิตละ 5 บาท ส่วนใหญ่จะใช้บริโภคและทำกับข้าวเท่านั้น เวลาอาบน้ำจะไปที่ทำน้ำหน้าบ้าน สังเกตได้ว่าภายในบ้านแทบไม่มีสิ่งของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวก นอกจากมีโต๊ะตัวยาว 1 ตัว ตู้กับข้าวขนาดเล็ก สภาพเก่ามาก เตาถ่าน เครื่องนอนซึ่งได้แก่ มุ้งสภาพโทรมเก่า และมีตะเกียงเจ้าพายุ 2 ตัว

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

นางเกาอยู่คนเดียวหาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บของเก่าขาย เช่น กระดาษ ขวดพลาสติก โดยเก็บตามริมถนน ชุมชนที่อยู่อาศัย บางวันมีแรงมากหน่อย แดดไม่ร้อนมาก จะเดินเก็บขยะไปเรื่อย ๆ เหนื่อยก็หยุดพัก ถ้าวันไหนรู้สึกไม่ค่อยสบายก็จะหยุดพักผ่อนที่บ้าน ทุกครั้งที่ออกไปเก็บกระดาษนางเกาจะเตรียมน้ำดื่มใส่ขวดพลาสติกเก่า ๆ ดื่มน้ำแก้กระหายความรู้สึกเหนื่อยล้า และเตรียมอาหารไปทานเองเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย รายได้จากการเก็บขยะขายนั้นไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับวันไหนได้ขยะมากหรือน้อย ซึ่งบางวันนางเกาเดินเก็บขยะทั้งวันแทบไม่ได้เลย ส่วนใหญ่จะรวบรวมขยะไว้ 3 วัน แล้วจึงนำไปขาย แต่ครั้งจะได้เงินมาประมาณ 30 บาท แบ่งออกใช้จ่ายและเก็บไว้ ทำบุญบ้างพอประทังชีวิตไปวัน ๆ อย่างกระเบื้องกระเสียน ผู้วิจัยได้สอบถามว่าเพราะเหตุใด นางเกาถึงได้เปลี่ยนอาชีพ ได้รับคำตอบว่า “ถ้าจะค้าขายต่อก็หมดทุน ตอนนั้นตาก็ไม่อยู่ไปบวช เป็นพระ ฉันทเองไม่มีความรู้อะไรเนื่องจากสมัยก่อนพ่อแม่ไม่ได้ส่งเรียน ตนเองมีความคิดว่าอาชีพเก็บขยะขายเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่ทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ถึงแม้ว่าบางวันจะเก็บขยะไม่ได้เลย” ระหว่างที่คุยกับยายเกาจะสังเกตได้ว่าถึงแม้ว่ายายเกาจะรู้สึกว่าตนเองยากจนทางด้านปัจจัย 4 แต่ในเรื่องของจิตใจนั้น นางเกาเข้มแข็งมาก ต่อสู้และอดทนมาโดยตลอด เชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างมาก นางเกาเล่าว่า “ทุกวันพระ ยายจะไปทำบุญ ไม่เคยขาด

เว้นเสียแต่วันไหนรู้สึกวันนี้ครั้งแล้วครั้งเดียว ไม่สบายจะนอนอยู่บ้าน ” นางเกาพุดอยู่เสมอ “ ว่าฉันเชื่อว่าทำได้ดี ถึงแม้ว่าชาตินี้เราไม่มีขาดสนยาจนชาติหน้าเราคงมีชีวิตที่ดีกว่านี้แน่ถ้าเราทำดี ”

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการทางสังคม

นางเกาเล่าว่าในระยะ 5-6 ปีหลัง สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง เหนื่อยง่าย เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว และมีอาการปวดหลัง วันไหนเหนื่อยก็หยุดพัก ถ้าพ้อมีแรงอาจไปหาหมอที่สถานีนอนามัย ใกล้บ้านด้วยตนเอง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 กิโลเมตร แต่ถ้าลูกไม่ไหวจริง ๆ จะวานเพื่อนบ้านที่สนิทให้พาไปส่ง ถ้าไปหลายครั้งนางเการู้สึกเกรงใจ จะตอบแทนเพื่อนบ้านเป็นสินน้ำใจครั้งละ 20 บาท ซึ่งส่วนมากเพื่อนบ้านจะไม่เอาเงิน เพราะเห็นว่านางเกายากจนอยู่แล้ว การไปส่งแต่ละครั้งเสมือนว่าได้ช่วยเหลือคนแก่เอาบุญ แต่ในบางครั้งนางเกาไม่สามารถพึ่งพาใครได้เลย จะเกิดความรู้สึกน้อยใจในชีวิตของตนเองว่าเกิดมายากจน ไม่มีใครมาดูแลสนใจ นางเกาไม่มีญาติพี่น้องร่วมบิดามารดา แต่มีญาติที่ไม่สนิทกันจึงไม่สามารถพึ่งพาอาศัยได้ เดิมนางเกาอยู่ที่ตำบลสำแลล้มเมื่อแต่งงานได้แยกจากครอบครัวมาอยู่กับสามีที่ตำบลนางบวช อยู่กินกันมาหลายปีก็ไม่มีบุตร ในภายหลังที่สามีไปบวชเป็นพระ นางเกาก็เหมือนอยู่ตัวคนเดียว ญาติที่เหลือคือญาติของสามี ถ้าไม่เดือดร้อนมาก นางเกาจะไม่ไปขอความช่วยเหลือใด ๆ เนื่องจากมีความเกรงใจ และเห็นว่าญาติของสามีมีฐานะไม่ได้แตกต่างไปจากตนเอง ฐานะครอบครัวก็มีความยากจนเหมือนกัน

สำหรับบริการทางการแพทย์ การไปหาหมอแต่ละครั้งนางเกาจะได้รับการบริการที่ดีจากแพทย์เสมอ เช่น ได้รับคำแนะนำในเรื่องการรักษาสุขภาพอนามัย การดูแลตนเองเพื่อป้องกันมิให้ติดโรคต่าง ๆ และได้รับการยกเว้นค่าใช้จ่ายด้านค่ารักษาพยาบาล เพราะมีบัตรสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อย (สปร) ซึ่งทำไว้เมื่อประมาณ 2 ปีที่แล้วโดยการช่วยเหลือของผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากนางเกาเป็นผู้สูงอายุและมีรายได้น้อย ผู้วิจัยได้สอบถามถึงบริการสวัสดิการสังคมต่าง ๆ ที่ทางรัฐบาลจัดให้แก่ผู้สูงอายุ นางเกาบอกว่า “ ขณะนี้นางได้รับเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ เดือนละ 300 บาท ส่วนบริการอื่นที่เคยได้รับนั้น ได้แก่ ผ้าห่มและเครื่องยังชีพที่ได้รับแจกฟรีจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกนั้นไม่มี นางเกาอยากให้ทางรัฐบาลมอบสิ่งของเครื่องใช้ เช่น มุ้ง แก้วคนยากจนด้วย ”

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพของความยากจน เนื่องจากมีฐานะยากจน ที่อยู่อาศัยทรุดโทรม ประกอบอาชีพเก็บของเก่าขาย รายได้น้อยไม่แน่นอน เป็นหม้าย ไม่มีบุตรส่วนญาติพี่น้องอยู่ห่างไกล นอกจากนั้นยังขาดแคลนเงินทองและขาดแคลนเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางเอกไม่ต้องรับภาระเลี้ยงดูใครนอกจากตนเอง

กรณีศึกษาที่ 2 นางเล็ก (ผู้สูงอายุในครอบครัวขนาดเล็ก)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางเล็ก (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 62 ปี สูงประมาณ 153 เซนติเมตร รูปร่างเล็ก ผอม ผิวขาว เตี้ย ใบหน้ากลมมนเป็นคนขี้มึนเข้มแจ่มใสดี เกือบผมมวยไว้ด้านหลัง การแต่งกาย ใส่เสื้อผ้าเนื้อบางแขนสั้น นุ่งผ้าถุงสีพื้นร่างกายไม่แข็งแรงมีโรคประจำตัว คือโรคเกี่ยวกับระบบหายใจ คือ หายใจไม่ค่อยสะดวก เหนื่อยและอ่อนเพลียง่าย

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางเล็ก มีสถานภาพเป็นหม้ายสามีแยกทางไปมีภรรยาใหม่ ทั้งภาระในการเลี้ยงบุตร 3 คน ให้นางเล็กไว้ตามลำพัง บุตรของนางเล็ก 2 คน มีครอบครัวแล้ว แยกปลูกบ้านคนละหลังในที่ดินเดียวกัน บุตรคนที่ 2 มีสติปัญญาต่ำแต่ช่วยเหลือตนเองได้ ฐานะแต่เดิมยากจนมากจึงทำให้ต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตมาตลอด นางเล็ก เล่าว่า “ เดิมมีนาเป็นของตนเอง 4 ไร่ แต่ก็ต้องขายเพราะว่ามีหนี้สินมาก ภายหลังจึงทำนาโดยการเช่าที่ดิน 6 ไร่ เสียค่าเช่าเป็นรายปี ปีละ 800 บาท แต่ทำนาได้ไม่กี่คราวก็ต้องเลิกทำ เพราะเจ้าของที่ให้เช่านาขอที่ดินคืนไปทำเอง” นางเล็กจึงเลิกทำนาไปโดยปริยาย

(3) สภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวปลูกยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร หลังคามุงสังกะสีปะผุ มีประตูทางเข้าทางเดียว มีหน้าต่าง 2 บาน ภายในบ้านมีเนื้อที่น้อย จักรวางสิ่งของไม่เป็นระเบียบ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก ใช้น้ำบาดาล และรองน้ำฝนในฤดูฝนเพื่อใช้บริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านมีเพียงพัดลม หม้อหุงข้าวไฟฟ้าและ วิทยุ อย่างละ 1 เครื่อง นอกจากนั้นก็ยังมีเครื่องนอน ได้แก่ มุ้ง เสื้อ หมอน ผ้าห่มสภาพเก่า มีร่องรอยปะชุนหลายแห่ง ฯลฯ

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ปัจจุบัน นางเล็กประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างล้างจาน ตามร้านที่จัดทำโต๊ะจีน รับจ้างถอนหญ้าในนาข้าว รับจ้างเกี่ยวหญ้าให้วัว แต่ไม่มีงานให้ทำทุกวัน บางวันเก็บดอกกระเจี๊ยบแดงตากแห้งซังขาย กิโลกรัมละ 40 บาท บางวันก็เก็บของเก่าขาย เช่น กล้องกระดาษ หรือขวดพลาสติก นางเล็กก็มีความเป็นอยู่อดคัดขัดสนมาก ไม่มีน้ำประปา ใช้น้ำบาดาล และรองน้ำฝนในฤดูฝนไว้บริโภค การรับประทานอาหารส่วนใหญ่บริโภคแต่ผักที่เก็บได้ง่ายในท้องถิ่นไม่ค่อยได้กินเนื้อสัตว์ เพราะไม่มีเงินไปซื้อมารับประทาน บางวันลูกหลานก็หามาให้กินบ้าง

ใช้เตาถ่าน ในการหุงหาอาหาร ไฟฟ้าที่ใช้เครื่องปั่นไฟ ต่อจากบ้านข้างเคียงโดยจ่ายเงินให้เป็นเดือน ใช้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนในการอุปโภค แต่น้ำกินใช้น้ำฝนที่รองใส่โอ่งไว้ในฤดูฝน นางเล็ก เล่าว่า ครอบครัวของตน ลูกหลานให้ความรักความอบอุ่นดี และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเห็นเวลาที่มีปัญหา ว่าสมควรทำหรือไม่สมควรจะถามก่อนเพราะถือว่าเป็นผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า ญาติของ นางเล็ก ให้ความเคารพนับถือกันดีและเพื่อนบ้านก็พึ่งพาอาศัยกันได้ยาม เจ็บป่วยก็พาไปหาหมอ เพราะว่าเพื่อนบ้านของนางเล็ก มีรถยนต์ สามารถที่จะพาไปหาหมอได้โดยให้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นค่าน้ำมันรถ และเพื่อนร่วมวัยของนางเล็ก สามารถให้คำปรึกษาหารือกันได้ทุกเรื่อง นางเล็กมีปัญหา แต่ไม่อยากจะบอกลูกหลานเพราะกลัวว่า ลูกหลานจะคิดมาก หรือไม่สบายใจก็พูดคุยกับเพื่อนร่วมวัยเดียวกัน ถึงความรู้สึกนึกคิด และปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยกันหาทางออก

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการสังคม

ชุมชนที่นางเล็กอยู่ มีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้ทุกคนตระหนักและเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชน เช่น จัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ คือ งานรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ เนื่องในวันสงกรานต์ โดยจัดให้ผู้สูงอายุมานั่งเรียงกันเป็นแถวยาวๆและให้บุตรหลานให้พร ทำให้นางเล็กรู้สึกว่าคุณค่า มีความสำคัญ ต่อลูกหลาน ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมวัย และชุมชนมาก

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจนเนื่องจากเกิดจากสภาพครอบครัวแตกแยก หย่าร้างกับสามี โดยสามีไปมีภรรยาใหม่และตนเองยังต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตร อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มีการศึกษาน้อย จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพใด ๆ ได้มากนักนอกจากมีอาชีพรับจ้าง และขาดโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับตนเองเนื่องจากไม่มีความรู้ติดตัว

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางเล็กมีภาระที่ต้องดูแลบุตร 1 คน ซึ่งมีสติปัญญาต่ำ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยมีบุตรอีก 2 คน คอยดูแลช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

กรณีศึกษาที่ 3 นางซุน (ผู้สูงอายุในครอบครัวใหญ่)

(1) ข้อมูลทั่วไป

นางซุน (นามสมมติ) เพศหญิง อายุ 80 ปี รูปร่างผอมบาง ใบหน้าแหลม โครงสร้างเล็ก ผิวสองสี อารมณ์ดี คุยเก่ง สูงประมาณ 157 เซนติเมตร ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ในปัจจุบันเนื่องจากมีอายุมาก มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคหัวใจขาดเลือด และโรคหลงลืมของผู้สูงอายุ

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว

นางชุน เป็นหม้ายสามีเสียชีวิตประมาณ 6 ปี มีบุตรรวม 4 คน เสียชีวิต 1 คน แยกครอบครัวไปแล้ว 3 คน แต่ปลูกบ้านอยู่ในพื้นที่เดียวกัน นางชุนเล่าว่า เดิมมีอาชีพทำ มีที่นา เป็นของตนเองอยู่เกือบ 5 ไร่ แต่แล้วก็หมดไปเพราะว่าครอบครัวของตนเองมีหนี้สินมาก จึงจำเป็นต้องขายทำการปลดหนี้ไป เมื่อประมาณ 20 กว่าปีมาแล้ว ตอนนั้นก็ขายได้ในราคาไม่แพงมากนัก สามารถปลดหนี้ได้ ต่อจากนั้นมาก็ไม่มีที่ดินทำกินอีกต่อไปต้องเช่านาของคนอื่นทำไปเรื่อย ๆ เงินที่ขายที่นาได้ต้องให้หนี้และใช้จ่ายภายในครอบครัวทำให้ไม่เพียงพอกับรายได้ฐานะทางการเงินขาดแคลนมาก ถึงขั้นฝืดเคือง มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย พอเช่านาทำได้ 5 ปี เจ้าของก็เอาคืน เนื่องจากเจ้าของจะทำนาเอง นางชุน จึงไม่นำทำ จึงมีความลำบากมากยิ่งขึ้น ฐานะทางการเงินยังมีปัญหามาก บุตรของนางชุนประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ในโรงสีข้าวใกล้บ้าน มีรายได้ประมาณวันละ 150 - 170 บาท เงินที่ได้มาส่วนหนึ่งจะนำมาแบ่งใช้ร่วมกัน เพื่อเป็นการเลี้ยงดูนางชุน เนื่องจากนางชุนไม่ได้ประกอบอาชีพแล้ว

(3) สภาพของที่อยู่อาศัย

นางชุนอาศัยอยู่บ้านของตนเอง ลักษณะเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น หลังคามุงสังกะสีฝาไม้ สภาพไม่มั่นคง ไม่มีรั้วรอบขอบชิด ภายในบ้านเป็นห้องโล่ง โปร่ง มีหน้าต่างอยู่รอบบ้าน อากาศถ่ายเทสะดวก แบ่งพื้นที่ด้านหลังบ้านเป็นที่ประกอบอาหาร

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ปัจจุบัน นางชุนไม่สามารถประกอบอาชีพได้มากนักเพราะว่ามีอายุมาก ทำงานไม่ไหวประกอบกับเป็นโรครวมในด้านการได้รับการตอบสนองความต้องการ จากการสัมภาษณ์พบว่า นางชุน ได้รับความรักความอบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานมาก โดยบุตรหลานหาอาหารให้รับประทานครบทุกมื้อ แต่ก็เป็นอาหารที่หาได้เองเช่น ผักต้ม น้ำพริก ปลาทอด เวลาไม่สบายก็พาไปหาหมอดตามอนามัยใกล้บ้านหรือโรงพยาบาลประจำอำเภอ ถ้าวันพระนางชุนมีความต้องการที่จะไปทำบุญที่วัด บุตรหลานก็จะพาไปหรือบางครั้งก็ไปกับญาติ หรือเพื่อนบ้าน นางชุน บอกว่าปัจจุบัน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าสังเกตจากเวลาที่บุตรหลานมีปัญหาจะมาขอคำปรึกษาจากตนก่อน ญาติของนางชุน ให้ความเคารพนับถือกันดี ยกย่องให้เกียรติเสมอและเพื่อนบ้านสามารถ ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ยามเจ็บป่วยก็พาไปหาหมอ แต่สำหรับเพื่อนร่วมวัยเดียวกันของนางชุน จะพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ทุกเรื่อง บางครั้งผู้สูงอายุอาจมีปัญหาแต่ไม่ยอมบอกบุตรหลาน เพราะอาจทำให้บุตรหลานคิดมากหรือไม่สบายใจ ก็สามารถพูดคุยกับเพื่อนร่วมวัยเดียวกันได้

(5) บริการทางสังคมที่ได้รับ และการเข้าถึงบริการสังคม

บริการทางสังคมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นในรูปแบบของการเผยแพร่ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ให้ทราบอย่างทั่วถึง และอยากให้ชุมชนจัดให้มีอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้

(6) สภาพสภาพความยากจนของกรณีศึกษา

สภาพความยากจนเนื่องจากมีฐานะยากจนมาแต่เดิม มีภาระหนี้สินจำนวนมากต้อง ขายที่นา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ ส่วนบุตรปลูกบ้านอยู่บริเวณเดียวกัน

(7) ภาระที่รับผิดชอบ

นางชุนอยู่ในวัยชรา ไม่สามารถรับผิดชอบดูแลผู้ใดได้ บุตรหลานเป็นฝ่ายดูแลนางชุน มากกว่า

4.3 ผลการศึกษาบริการทางสังคมที่รัฐ เอกชน และชุมชน จัดให้กลุ่มตัวอย่าง

การบริการด้านสุขภาพ

ภาครัฐ	สถานีนอนามัย โรงพยาบาลประจำอำเภอ
ภาคเอกชน	จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
ชุมชน	มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ จากผลการสำรวจพบว่า เดิมเคยมี แต่ขณะนี้ได้มีการยกเลิก

เนื่องจากมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) มาเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่คนในชุมชน การ รักษาจากหมอชาวบ้าน ซึ่งจะใช้วิธีการรักษา เน้นสมุนไพรเป็นหลัก ส่วนคำปรึกษาพยาบาลแล้วแต่ จะให้ นอกจากนี้ มีการนวดจับเส้น นวดแผนโบราณ คิดค่าบริการ ชั่วโมงละ 70 บาท

การบริการด้านสนับสนุนรายได้ และอาชีพ

ภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลนางบวช(อ.บ.ต) มีงบประมาณสนับสนุนให้คน ในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนาสามารถกู้ยืมเงินไปลงทุน คือ กู้ยืมเงินไปซื้อปุ๋ย พืชครบกำหนด 1 ปี ต้องเสียดอกเบี้ย แต่กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไม่ได้เป็นกลุ่มที่กู้ยืมเงินจากองค์การ บริหารส่วนตำบล

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านสนับสนุนรายได้ และอาชีพ

ชุมชน ด้านชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เลี้ยงสัตว์ไว้จำหน่าย และบริโภค ได้แก่ เป็ด ไก่ ปลา โดยได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ปีละ 2 ครั้ง โดยมีเกณฑ์คัดเลือกจากคณะกรรมการหมู่บ้าน

บริการด้านนันทนาการ

ภาครัฐ จัดโดยเทศบาลตำบลนางบวช ใช้สถานที่ที่วัดนางบวช โดยมีกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเชิญผู้สูงอายุเข้าไปเป็นเกียรติ ในการได้รับตำแหน่งของสงฆ์ทางธรรม เช่น สอบลื่อนชั้นนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก งานเทศบาลประจำปี เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ฯลฯ โดยเชิญผู้สูงอายุเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านนันทนาการ

ชุมชน จัดกิจกรรมตามประเพณีให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในชุมชนเช่น เทศกาลวันสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ เป็นต้น

บริการด้านสงเคราะห์

ภาครัฐ สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดได้ช่วยเหลือเป็นเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้ ผู้สูงอายุ เดือนละ 300 บาท โดยคัดเลือก ผู้สูงอายุยากจน พิจารณาผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน จากงบประมาณประจำปีของจังหวัดที่ให้ผู้สูงอายุ เช่น การได้รับบริจาค เป็นเงินเครื่องนุ่งห่ม เสื้อกันหนาว ถุงยังชีพ ผู้สูงอายุจะได้รับ 3 ครั้ง / ปี

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านการสงเคราะห์

ชุมชน มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนช่วยกันแจกสิ่งของเครื่องใช้แก่ผู้สูงอายุ เฉพาะวันผู้สูงอายุ เท่านั้น แต่ยังไม่มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในชุมชนขึ้น

4.4 ผลการศึกษาการเข้าถึงบริการทางสังคมที่จัดให้แก่กลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาการเข้าถึงบริการทางสังคมที่จัดให้แก่กลุ่มตัวอย่าง เช่น ชุมชนเมืองจะเข้าถึงบริการทางสังคมที่รัฐจัดขึ้น ได้มากกว่าชุมชนชนบทและชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

บริการด้านสุขภาพ

ภาครัฐ จากผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่ภาครัฐจัดให้ ได้แก่ สถานีอนามัย โรงพยาบาลประจำอำเภอ

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการจากภาคเอกชน
 ชุมชน จากผลการศึกษาพบว่าแต่เดิมเคยมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่มาให้บริการ
 ปัจจุบันไม่มี

การบริการด้านสนับสนุนรายได้ และอาชีพ

ภาครัฐ จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าไม่ถึงบริการด้านส่งเสริมรายได้
 และอาชีพ

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการจากภาคเอกชน
 ชุมชน จากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างยังเข้าไม่ถึงบริการที่ชุมชนได้สนับสนุน
 ส่งเสริมรายได้ และอาชีพ

บริการด้านนันทนาการ

ภาครัฐ จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ภาครัฐ
 จัดขึ้น และรู้สึกพึงพอใจที่ทุกคนเห็นคุณค่า

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านนันทนาการ
 ชุมชน จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าถึงบริการที่ชุมชนได้จัดกิจกรรม
 ความประเพณีให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในชุมชนเช่น เทศกาลวันสงกรานต์
 วันผู้สูงอายุ เป็นต้น

บริการด้านสงเคราะห์

ภาครัฐ จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างบางส่วนได้รับเงินสงเคราะห์
 เบี้ยยังชีพเดือนละ 300 บาทจากสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดบางส่วนได้รับบริจาค เป็นเงิน
 เครื่องนุ่งห่ม เสื้อกันหนาว ถุงยังชีพ ผู้สูงอายุจะได้รับ 3 ครั้ง / ปี

ภาคเอกชน จากผลการศึกษาพบว่าไม่มีบริการด้านการสงเคราะห์
 ชุมชน จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างบางส่วนได้รับการแจกเครื่องนุ่งห่ม
 จากชาวบ้าน แต่มีบางกลุ่มที่เข้าไม่ถึงบริการของชุมชน